

Tillämpning av regler vid prospektering – kärnteknisk verksamhet

Uranprospektering är en kärnteknisk verksamhet, enligt 1 § 2 punkten lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet, då ett företag eller en person innehar, hanterar, transporterar eller tar annan befattning med kärnämne. Uran betecknas såsom kärnämne, enligt 2 § a) samma lag. En låda för förvaring av borrhärdar är att anse som kärnteknisk anläggning, enligt 2 § c) samma lag. Huvudregeln är att det krävs tillstånd för kärnteknisk verksamhet, enligt 5 §, men det stadgas om vissa föreskrifter om undantag i förordningen (1984:14) om kärnteknisk verksamhet. Uranhalt som understiger 200 gram/ton får hanteras av var och en, enligt 11 § i förordningen. Svenska kärnkraftsinspektionen, SKI, utgår först och främst ifrån huruvida prospekteringsföretaget hanterar uran som överstiger 200 gram/ton. Ifall hanteringen av uranet faktiskt överstiger 200 gram/ton, men inte väger mer än 5 kg får var och en förvärva, inneha, hantera, bearbeta, transportera eller på annat sätt ta sig befattning med ämnet, enligt 4 § 4 punkten i samma förordning, förutsatt att denne gjort en anmälan till Statens kärnkraftinspektion. Enligt 10 §, samma förordning, får uran överlåtas till den som enligt lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet eller enligt förordningen får förvärva eller inneha uran i den mängd som överlåtelsen avser. För hantering, bearbetning eller annan befattning med uran som beskrivs i 4 – 11 §§ får sådana anordningar och anläggningar som behövs byggas upp, innehas och bedrivs. Även om dessa undantag finns från att ansöka om tillstånd enligt lagen om kärnverksamhet, så fordras det tillstånd enligt strålskyddslagen (1988:220), förutsatt att verksamhetsutövarens hantering av kärnämne inte överstiger de undantagsnivåer som redovisas i en bilaga till strålskyddsförordningen (1988:293), enligt 2 § punkt 1 samma förordning.

Vad gäller att förvärva, inneha, hantera, bearbeta, transportera eller på annat sätt ta befattning med uran i en större omfattning än 5 kg krävs det tillstånd av SKI i och med att det överstiger undantagsnivåerna. Vad gäller anmälan och tillstånd kan tilläggas att det är både innehavar- och platsbundet i och med att det också krävs anmälan respektive tillstånd för att transportera kärnämnet, förutsatt att mängden överstiger undantagsnivån 200 g/ton. I lagen anges inga särskilda kriterier för tillstånd. Bedömning sker från fall till fall. Prövningen sker med utgångspunkt i de syften och intressen som lagen skall tillvarata. I motiven framhålls vikten av att de säkerhets- och strålskyddskrav som ställs upp kan uppfyllas av den sökande. Vidare bör myndighet bedöma den sökandes sakkunskap och förutsättningar i övrigt att bedriva den aktuella verksamheten på ett betryggande sätt samt möjligheter att fortlöpande upprätthålla säkerhet och strålskydd.¹ SKI har räknat ut att för befattning med över 100 kg naturligt uran krävs regerings tillstånd.²

Kärnteknisk verksamhet skall bedrivs på sådant sätt att kraven på säkerhet tillgodoses, enligt 3 § lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet. Detta gäller oavsett undantagsnivåer. I 4 § stadgas det om förebyggande åtgärder för att upprätthålla säkerhet. Med begreppet säkerhet i denna paragraf avses säkerhet i vid bemärkelse. Säkerhetskravet vid kärnteknisk verksamhet avser att förebygga att farlig strålning kommer ut i omgivningen. Till säkerhetskraven hör även att nödvändiga åtgärder vidtas för skydd av anläggningar och transporter mot yttre påverkan (fysiskt skydd) och för säkerställande av kärnenergis fredliga användning vid innehav, import eller export av kärnämnen. I 10 § stadgas det om allmänna skyldigheter. Här är tillståndshavarens ansvar för säkerheten mer preciserat. Tillståndshavaren är ålagd att inte bara följa villkor och föreskrifter som uppställts av regeringen och tillsynsmyndigheten utan även att själv vara verksam för att vidta alla de åtgärder som behövs för att upprätthålla säkerheten.³ Den uppställda målsättningen för säkerhetsarbetet skall vara att så långt det är möjligt undanröja risker för förluster av liv eller egendom och att säkerheten vid kärnteknisk verksamhet inte bara bestäms av utformningen av tekniska system utan också av organisatoriska, administrativa och personella faktorer, se SOU 1983:9 s. 192. En tillståndsinnehavare kan anlita en annan i uppdrag att utföra arbete åt denne, vidare kan uppdragstagaren anlita annan att utföra uppdrag i sin tur, men alla anlitanen av uppdragstagare måste ha godkänts av SKI först, enligt 5 § 2 st 1 och 2 punkterna i samma lag. Ett tillstånd kan tidsbegränsas samt meddelas med vissa villkor, enligt 7 och 8 §§ samma lag.

¹ Se prop. 1983/84:60 s. 84

² Enligt samtal 20080305 med SKI:s chefsjurist Ingvar Persson.

³ Se prop. 1983/84:60 s. 90

Tillämpning av regler vad gäller uranprospektering - strålskydd

Med uranprospektering menas undersökningsarbete i avsikt att påvisa en fyndighet av uranmineral samt att ta reda på dess storlek, beskaffenhet och brytvärdhet.⁴ Statens strålskyddsinstitut, SSI, bedömer riskerna med uranprospektering som små utifrån ett strålskydds- och uravfallsperspektiv. Det uttalar SSI i en skrivelse⁵ som avser information till landets kommuner. I de flesta fall förses ett tillstånd med villkor med avseende på hur man ska hantera personal och avfall. Tillstånd för uranprospektering vad gäller strålskydd är knutet till själva företaget och ett företag behöver alltså inte söka tillstånd för varje arbetsplan eller projekt som avses. SSI:s tillstånd förses vanligtvis med villkor om att avfall ska återföras i borrhålen eller deponeras på en deponi med minst samma skydd med avseende på infiltration och läckage som en deponi för icke farligt avfall. Då villkoren är uppfyllda behövs, enligt SSI, inga särskilda åtgärder utöver normal hantering vid avfallsdeponering som idag sker under kommunen och länsstyrelsens tillsyn. Målsättningen med strålskyddslagen är att skapa ett så fullständigt strålskydd som möjligt i samhället. Lagen omfattar även effekt på djurliv, miljö och växter. Vad gäller strålning omfattar lagen såväl naturlig strålning som strålning som har framställts av människor.

All slags hantering av radioaktiva ämnen anses som verksamhet med strålning, enligt 5 § strålskyddslagen (1988:220). De kriterier som uppräknas i paragrafen är inte uttömmande. Uranprospektering är således verksamhet som innefattar strålning. Ifall den radioaktiva nivån i proverna överstiger den aktivitetsnivå som är undantagna enligt 2 § punkt 1 strålskyddsförordningen (1988:293) är verksamheten att anse som tillståndspliktig. (Det är en delegering från regeringen om att SSI får meddela föreskrifter om undantag, enligt 3 §). Det måste betonas att frågan om vad som är tillståndspliktig verksamhet avgörs utifrån den aktivitetsnivå som det aktuella mineralet har. (Undantagsnivån för t ex uran – 238 i radioaktiv jämvikt med sina sönderfallsprodukter är 1 kBq/kg, vilket motsvarar 0,008 % uran (se bilaga till förordningen)). SSI kan ge dispens vad gäller kravet på tillstånd under förutsättning att syftet med lagen inte åsidosätts. Det är upp till verksamhetsutövare att ansöka om dispens, men även om dispens ges är strålskyddslagen i övrigt tillämpningsbar vad gäller säker hantering av det radioaktiva avfallet, verksamhetsavfallet. Dessutom gäller SSI:s föreskrifter i övrigt vad gäller skydd för allmänhet, miljö och verksamhetens arbetstagare. VD:n på företaget som utövar prospekteringen är ytterst ansvarig vad gäller att verksamheten bedrivs enligt lagens mening. Ifall brytning av uran skulle bli aktuellt krävs tillstånd enligt strålskyddslagen. Tillståndsprövning görs av SSI, som också har möjlighet att utfärda villkor.⁶

Tillstånd krävs, enligt 20 § strålskyddslagen, för att tillverka, till landet införa, transportera, saluföra, överlåta, upplåta, förvärva, inneha, använda, deponera, återvinna eller återanvända ett radioaktivt ämne eller ett material som innehåller radioaktiva ämnen.

Avslutande kommentarer

Det är företagets uppgift att ansöka om tillstånd ifall det finns grunder d v s anledning utifrån lagstadgade krav för att ansöka om tillstånd. Det fungerar precis som då fastighetsägare är skyldiga att ansöka om bygglov under vissa förutsättningar. En slutsats som man kan dra utifrån ovanstående redogörelse om regler om kärnteknisk verksamhet och strålskydd är att ifall ett företag inte ansöker om tillstånd för en konstaterad tillståndspliktig verksamhet är det ett lagbrott. Det är ett brott som lyder under allmänt åtal, vilket innebär att vem som helst kan polisanmäla brottet.

SSI och SKI kommer att gå samman i en myndighet den 1 juli 2008. Den nya myndigheten ska heta strålsäkerhetsmyndigheten. Lagarna och förordningarna kommer att justeras med avseende på namnbytet. Myndigheternas främsta uppgift idag är att bevaka utvunnet material med avseende på kärnännens dubbla användningsområden d v s i energiförsörjning och vapenindustrin med syfte att se till att kärnämnen hanteras enligt gällande lag samt inte riskerar att hamna i orätta händer.

⁴ <http://www.ssi.se/roentgen/Uranprospekt.pdf>

⁵ Diarienummer 2008/701-20

⁶ <http://www.ssi.se/roentgen/Uranprospekt.pdf>